

Jan Drda – Zapomenutý čert

Mezi Kácíní a Dalskabáty, ve starém bukovém lese, odkud se šero nedá vyhnat ani poledním červencovým sluncem, stála rozedraná chaloupka, bývalá hájenka nebo co. Nikdo už v kraji nevěděl, k čemu ji tam lidé postavili, ani proč z ní potom odešli. A možná dost, že kvůli tomu strašení. Pekelná derekce tam už dávno poslala takového obstaršího, nejmíň sedmistyletého čerta, původně se jmenoval Kunygund nebo Trepifajksl, ale protože tam žil už léta letoucí o samotě, sám svoje pravé jméno takřka zapomněl.

Dokud tam ještě byli lidé, bydlíval na půdě ve starém seně, plném myších pelechů, a mezi jedenáctou a dvanáctou strašival. Jak padla jeho hodina, strhl rámus, jako když se železo po železe válí, také pouštěl kalafunové blesky a smradlavé pekelné pšouky, a když nepršelo, lítával někdy kolem chalupy jako bezhlavý pes nebo ohnivý pometlo. Víc toho z čertovského řemesla neuměl, leda nějaké menší čáry a kouzla, jaké trefí i leckterá vesnická čarodějnice, a trošinku šidit s kartami.

Ale protože tam brzo nebylo koho strašit, když se domácí vystěhovali a z přespolních se každý tomu místu vyhýbal, tak Trepifajksla strašení omrzelo. Nejdřív povyrazil jen tu a tam, den dva, ale pak už vynechával celé dlouhé neděle. Pravda, měl strach, že mu na to v pekle přijdou. Když už to trvalo hnedle rok, najisto čekal nějakou revizi. Ale ono nic, nejspíš na milého Trepifajksla v pekle zapomněli, nebo se jim při nějakém tom stěhování lejster ztratila jeho kartička.

Čekal pět let, deset, ale když už celé půlstoletí z pekla nikdo nepřicházel, ani mu nedali vědět, pustil svou domovskou obec z hlavy a žil, jak se dalo. (...)

Jednou v červnu (...) strhla se nad lesem nedaleko těch míst, kde stála Trepifajkslova chalupa, náhlá a prudká bouřka. Voda se lila jako z otevřených stavidel, učiněná průtrž, a hromotřas třískal svým kyjem do skal a dubů křemeláků, div třísky nelítaly.

Čert to dopuštění chvíli pozoroval oknem, v starosti, aby mu voda střechu neserval, ale za chvíli ze samé lenosti se stulil na lavici a začal podřimovat, že tu hřímavici pěkně v dřímotě přechká. Už se mu víčka k sobě klížila, ještě jednou mrknout a zhasnout docela, když tu najednou na zápraží dupy dup! a dveře prásk! tak se rozletěly, že průvan zvedl všechno smetí z podlahy.

Čert na lavici leknutím nadskočil. Myslí si nic jinak, než že mu na pekelné derekci na to jeho lenošení a ulevování přišli, a teď že sem na revizi posílají naostro kovaného d'ábla. A zatím – fujtajbl! – uprostřed sednice bába, vymáchaná lijákem, že bys ji celou mohl ždímat, ale docela nic vylekaná tím, že vidí živého čerta! Trepifajksl vyskočil rovnýma nohama, udělal už tak ze zvyku „hudry! hudry!“ a zrovna se chystal, že se promění v oblak sirného smradu, ale bába po něm hmátla, chytla ho za roh jako trkavou kozu, přitáhla ho k sobě a povídá:

„Jen se nevyrušujou, pane čerchmant, však je tu pro nás pro oba místa dost. Já jenom na chvíli, jen co se před tou činěnicí ukryju!“

Pustila čerta a jakoby nic si začala zaždímávat podolek u sukně. Ale přitom těma svýma ještěřícma očima po sednici tak rejčila, že ji ani smítečko neušlo. Trepifajksl – co už taky měl dělat! – se vrátil na lavici a myslel si něco o pekle horoucím.

„A bydlet... to tu vlastně nebydlí nikdo, že jó?“ spustila bába stavidlo. Trepifajksl chtěl odpovědět, že zrovna teď se sem bude mandel rohatých stěhovat, on že sem přišel jako kvartýrmajster, ale protože už dlouho s nikým nemluvil, vyšlo mu z huby jen takové „meee“, jako když starý kozel dává kozám dobrýtro.

„Tak vida! Taková klícka pěknoučká! A já hloupá ženská mám takových starostí, kam složit hlavu, když mě ten sedlák nelida vyhazuje z podruží!“

Trepifajksl vyvalil bulvy, div mu z očních jamek nevypadly, zamektal, tady že jako tento, víme, vládnou pekelné mocnosti, ale nebylo mu to nic platné.

„Však my se nějak porovnáme, já jsem se vždycky s každým dobře snášela!“ mávla bába rukou, a už se točila ode zdi ke zdi jako čamrda, tuhle že přijde postel, tamhle stůl, semhle do kouta špajzka a do druhého truhla moučnice, nad pec bidlo na hadry a vedle kamen misník.

Trepifajksl, zoufalstvím celý tumpachový, zkusil svůj nejparádnější kousek: třebaže bylo teprve půl čtvrté odpoledne, proměnil se v bezhlavého psa, zasmrđel celou sednici sírou a pekelným puchem, a pak vyrazil oknem ven, až tabulka zabřinčela. Ale kdepak bába! Jen

otevřela dveře, aby průvan ten zápach vytáhl, rozbitou tabulku slepila kváskem, natřeným na lněný klůček, a jinak jako když se nechumelí, dál prohlížela sednici a sumírovala, co kam přijde.

Trepifajksl bábu kořenárku nevystrašil, nastěhovala se k němu a chalupu naklidila. Trucujícího čerta udobřila jídlem, pojmenovala ho Mates a po nějakém čase ho chtěla oblíct. A protože se kvůli ocasu nedostal do kalhot, usekla mu ocas. Také se mu líbila kostkovaná čepice, a proto si ulámala rohy. Za jídlo a vlídné slovo ho donutila pracovat kolem chalupy a dokonce ho posílala tajně pozorovat různé řemeslníky, aby něco odkoukal. Nejvíce se mu líbilo u kováře, kde se také nejvíce naučil.

Bába Plajznerka měla radost, že se jí Mates tak pěkně vybarvil. S bylinkami jí někdy pomáhal, dobytčí koření míchal, třezalku sušil, kořinky osladiče ze země vyhrabával, pestrce a lanýže líp než psi vyčenicchal, pro zelené jmelí až do jedlových vršků šplhával. Jen to ji mrzelo, že s ním těžko může do vsi mezi lidi, aby ji zlí jazykové neroznesli. Ale ženské zvědavosti se stejně neubráníla.

„A copak to máte za mužského v chalupě, bábo?“ ptávaly se hospodyně, když Plajznerka roznášela dobytčí koření po vsi.

„Ale starého čerta,“ říkávala po pravdě, „kdopak jiný by se hodil k takové bábě, jako jsem já?“

„I třeba čert, jen když je mužský ve stavení, aby měla slabá ženská zastání!“ přitakávaly jí hospodyně žertem.

Až jednou takhle na podzim, v pondělí po václavském posvícení, popadla bábu Plajznerku nezřízená žádost, aby se s tím svým Matesem podívala mezi lidi do vsi.

„Poslouchej, Mates,“ povídala, jako když másla ukrajuje, „co kdybychom tak zašli do vsi na pěknou hodinku? Oblečení máš zánovní, stydět se před lidmi nemusíš! Na nějaký žejdlík piva taky máme, tak proč bychom seděli na pěknou hodinku o samotě? Mezi lidmi se ti zalíbí, uvidíš!“

Mates se trošku zdráhal, protože byl stydlivka, ale jinak ho to mezi lidi táhlo.

„Kovář tam bude taky?“ ptal se báby po jistotu.

„I to víš, že bude! Kovář s kovářkou, a všichni tovaryši!“

„Ty já mám rád,“ usmál se Mates, „oni tak pěkně voní železem!“

A když mu Plajznerka slíbila, že si sednou ke kovářovic stolu, dal si Mates říci a šel. (...) Bába Plajznerka s kovářkou a s vůkolními ženskými začala propírat ten světa běh a Mates s kovářem se zatím pustili do koní. V tom byli oba znalci, to se musí nechat. Začali zkoušet jeden druhého. (...) Kovář našel zalíbení v čertovi a čert v kovářovi. Hned se smluvili, nazejtří kvečeru že může Mates přijít do kovárny, že mu mistr půjčí okovat nějakou tu kobytku, když Matese ta kovařina tak baví.

Zrovna v ten čas potřeboval mistr okovat sedláku Plavcovi tříletou klisničku Majku. To byla kobytky zrovna z dračích vajec vylíhnutá, tekutý oheň jí hrál všemi žilami. Mistr kovář už to s ní zkoušel před posvícením, ale jak se k ní poprvé přiblížil, aby ji na čele povískal, hned mu schramstla s hlavy čepici a celou ji rozhryzala. A když to zkoušel podruhé, vyskočila všemi čtyřmi najednou, vypjala hřbet do oblouku jako kočka, a potom tak vypálila zadními, že kus dřeva z pažení urazila.

„Kdopak by se dal zrovna před posvícením zmrzačit! Když už to musí být, necháme to až po pěkně!“ řekli si kováři a poslali Majku sedlákovi domů. A tak v úterý po posvícení povídá mistr tovaryšům:

„Dneska navečer sem přijde Plajznerčin Mates, že prý by rád zkusil okovat nějakou kobytku. Nejspíš je to vysloužilý voják nebo koňák světem jdoucí, ale stavět se umí jako zmrzlá košile! Tak mu přiveďte tu Plavcovu Majku, ať s ním užijeme nějakou legraci!“

(...)

Ale Mates nic. Přichystal si náradí, nastrkal podkovy do výhně, a pěkně ke kobytky jako k nevěstě. Majka jen ušima zastříhala. A tu k ní Mates šel od hlavy, pohladil ji rukou po nozdrách a popleskal po krku. Dive divoucí! Ta trojčivá Majka v tu ránu schlípla, dívala se po Matesovi jako družička, a jednu po druhé poslušně zvedala tančivé nohy, jak Mates přikazoval.

Po celém těle se drobounce chvěla. Mates nedal pokoje, přibrušoval, připaloval, zkoušel, až té vyhlášené fúrii Majce na všechny čtyry přibil horké podkovy.

Mistr zíral jako z hrušky spadlý, takového kováře na moutě duchu jakživ neviděl!

Mates se s kovářem spřátelil, naučil se, co ještě neuměl, ty nejdivočejší koně okoval, co se týkalo koní, lidem poradil a pomohl, do hospody zašel. A spokojeně žil.

Jenže po sedmi letech s Plajznerkou se jeho život zadrhl – objevil ho jiný čert, hned o něm poreferoval v pekle a v noci si pro něj z pekla hned přišli. Hnali ho rovnou k luciperovi.

Luciper se strašně rozzuřil, že Trepifajksl udělal peklu takovou ostudu. Ani slovíčka omluvy nechtěl slyšet, a hned chudáka Matese nařídil uvrhnout do černé d'oury, zejtra že ho bude soudit nejvyšší pekelný tribunál.

U soudu si vzali Matesa na paškál, až se z něho kouřilo. Hned ze začátku si to sám sobě poškaredil, když se ho ptali, jak se jmenuje. „Ma... Mates!“ zamektal ustrašeně, a protože soudce strašně zakoulel očima, dodal ze samého zmatku: „Mates Plajznerčin!“ Teprve když na něho zařvali, řekl své pravé čertovské jméno.

Trepifajksl se celou tu dobu, co byl z pekla pryč, zdržoval jen v Dalskabátech, jak měl z pekelné derekce přikázáno, a tak se mu zběhnutí přišit nedalo. Ale celých pět paragrafů mu napařili za to, že sto pětadesát let zanedbával strašecí povinnost mezi jedenáctou a dvanáctou, kdy měl podle předpisu za mokrého počasí běhat kolem chalupy jako bezhlavý pes, a za sucha lítat jako ohnivé pometlo.

Žalobcem byl doktor Solfernus a to byl známý ras, který hned tak nikoho z drápů nevydal. Připustil sice, že je obžalovaný Trepifajksl mdlého rozumu, ale napařil mu přitěžující okolnost za to, že si svévolně ulámал rohy. Jen to nechal jako neprokázané, že by si byl Trepifajksl vlastními silami ocas ut'al nebo druhou osobou totéž učiniti dal, nebo jí k useknutí téhož dobrovolně přivolil.

Soud se protahoval druhý den, třetí den, protože doktor Solfernus z toho chtěl udělat slavný případ. Pro Trepifajksla to bylo čím dál blešší. Dokázalo se, že odmítá chroustat plže a šváby, ba že si je oškliví, a nehorázně vychvaluje knedlíky se zelím nebo i s omáčkami. (...) Přišly však najevo i vážnější a strašnější věci. Že si Trepifajksl zvykl kamarádit se s mužskými, že pomáhal lidem v kovárně někdy za peníze a někdy dočista zadarmo, že má rád práci, že se mu v samotě stejská, že se přátelil s bábou, s kovářem, se šenkýřem, s ševcem, s formany, že se naučil několika řemeslům. I napařil mu pekelný soud pět set osmdesát let, jen to břínklo. Když ten rozsudek předčítali, Mates jen lítostivě posmrkával. A když se ptali, zadli přijímá, tu řekl zkroušeně:

„Co se dá dělat... já bych to teda přijal, když nemám na vybranou. Jen bych si vyprosil, abyste mi tu dali nějakou tu práci, třeba čertům kopyta brousit, aby mi to líp utíkalo.“ (...)

Tu se vztyčil ten nejstarší luciper a zařval, až mu z hrdla plameny vyšlehly:

„Žeňte ho z pekla, mizeru! To není žádný čert! Vždyť nám ho ta baba dočista počlověčila!“

Popadli milého Trepifajksla, nebo teď vlastně už zase Matesa, a jedním šmejknutím ho vyhodili jako psí kůži na smetiště před bránu pekelnou.

A Mates se oklepal a s radostí v očích a písni na rtech pospíchal za Plajznerkou.

derekce – od slova direkce – ředitelství; *kalafuna* – pryskyřice (smola) z borovice, používá se na potírání smyčců pro zvýšení třecího odporu, nebo při zabijačce – odstraňují se pomocí ní prasečí štětiny, při spalování prská; *pometlo* – koště; *revize* – kontrola; *lejstra* – doklady, papíry, listiny; *mandel* – zastaralé označení čísla 15, zde i přeneseně mnoho; *kvartýrmajstr* – z něm., člověk starající se o ubytování; *podruží* – podnájem; *čamrda* – kruhovitá hračka, určená k točení (obdoba káči); *misník* – část nábytku na nádobí, skříňka, dole uzavřená dvířky, horní část policová; *klůcek* – hadr; *sumírovat* – sestavovat, sčítat, zde přemýšlet; *pěkná hodinka* – taneční zábava jako závěr posvícení

- 1) Najdi znaky autorské pohádky.
- 2) Jakým jazykem je pohádka napsaná?
- 3) Kdy vznikla (kdy autor žil)?
- 4) Jak starý byl čert? Jak dlouho žil sám v chalupě?
- 5) Jak ho Plajznerka polidštila?
- 6) Které povolání si Mates vybral?
- 7) Čeho se bál?
- 8) Jak dopadl pekelný soud?
- 9) Kterí režiséři Drdovy pohádky převedli do filmové podoby?

Řešení:

- 1) Má autora, přesná lokace (i když vymyšlená), humor – slovní i situační, právnický jazyk, pohádková postava (čert) jednající v dobrém, není stupňování tří (žádné úkoly, žádné osvobozování princezny...) ap.
- 2) Převažuje jazyk spisovný, který bez varování přechází do nespisovného – prvky staré češtiny a germanizmů (pro oživení).
- 3) Jan Drda (1915 – 1970), České pohádky – 1959
- 4) Přes 700 let starý; v chalupě žil sám dlouho - půl století (50 let) už nestrašil a předtím už tam žil.
- 5) Dala mu jméno, oblékla ho, usekla mu ocas, krmila ho lidským jídlem, donutila ho pracovat a pomáhat zadarmo.
- 6) Kovářské řemeslo.
- 7) Kontroly z pekla.
- 8) Odsoudili ho na 580 let vězení, ale když požádal o práci, vyhodili ho z pekla.
- 9) Martin Frič – Dařbuján a Pandrhola (stejnojmenná pohádka), Zdeněk Troška – O princezně Jasněnce a létajícím ševci (O princezně Jasněnce a ševci, který létal), Z pekla štěstí (Český Honza).